

Kommentarer til årets studentereksamensstil

Til opgavekommission, fagkonsulenter - og dansk lærere

Af Ole Togeby, Aarhus Universitet

Opgavesættet som helhed

Jeg har sagt det hvert år, og jeg mener det virkeligt: *Kravene til eleverne i dansk stil er alt for lave.* I behandler eleverne som om de er evnesvage og mentalt handikappede. Elever kan have fulgt hele undervisningen og lært hvad de skulle, de kan have fået 8 både i årskarakter og eksamenskarakter - og de har ikke på nogen måde lært at skrive på et niveau som kræves for at man kan studere på universitetet, eller for noget som helst andet som man kan ville ude i virkelighedens verden. Kravene til skrivefærdighed - i samfundet - er ikke blevet mindre siden I selv gik i skole. Selv om årgangene er blevet større og klientellet bredere, må kravene til sproglige færdigheder i skolen derfor også vokse. Men I har ved opgavetypen og opgaveformuleringerne sænket dem betydeligt. Så man kan nærmest sige at I dequalificerer eleverne med jeres latterligt små og aparte krav.

De enkelte teksters og billeders egnehed

Forsidebilleder: som billede er det godt fordi der er gennemarbejdet flertydigt. Det kan give anledning til mange overvejelser.

Jeg synes dog at det er et problem at vi ikke har fået dens placering og brug i bladet med i oplysningerne. Jeg forstår at det faktisk ikke er ren reklame, men også billedet til en artikel om den amerikanske mandlige fotomodel på billedet og hans svenske kæreste. Jeg forstår også at den anden halvdel af billedet (med hans støvler til 1399 kr.) faktisk er aftrykt på den modstående side i bladet. Det betyder at alle elevernes tolkninger af de manglende støvler og de forskellige ringe er helt til grin - alene på grund af jeres beskæring af billedet. Hold op med at beskære billederne.

Men generelt om billeder: hold op med at bede eleverne analysere billeder, når I ikke underviser i hvordan man skal gøre det! Problemet kommer fx når eleverne finder en farvetone eller et gyldent snit som ikke er der. Trækker det så ned? Og problemet kommer når de har lært noget

andet hos en anden, fx at man skal beskrive billedet som for en der ikke kan se det. Det er en helt tåbelig beskæftigelse når læserne jo sidder med billedet foran sig. Trækker det ned? Hold op med de billedanalyser!

Pontoppidan: Teksten er ikke særlig vel-egnet - fordi det ikke er nogen særlig god tekst. Den er ikke velgennemtænkt og ikke velstruktureret. Og hvad vi får ud af eleverne, afhænger af hvad vi putter ind i dem: noget uigennemtænkt, ustruktureret lommeuldsfilosofi.

H.C.Andersen: En udmærket tekst til teksttolkning, afrundet og hvilende i sig selv. Men det overstiger de flestes evner at tolke den.

Ciater: En god idé med en samling ciater og fri valg på alle hylder. De er alle gode, undtagen ciat 3 af Kierkegaard. Det er for dårligt skrevet. Det havde været meget flottere hvis Kierkegaard havde skrevet: *den ene arbejder for at leve, den anden*

lever for at arbejde - for det er jo det han mener. Men så flks var Kierkegaard ikke, og det han skriver, kan næsten ikke forstås. Det burde ikke have været brugt.

J.T.Lundbye: Et udmærket billede. Det er meget svært at beskrive, fordi der ikke er nogen kulturgenstande at skrive om. Det forhold at titlen er *Den opgaande Sol over Havet*, skønt man overhovedet ikke ser solen, har ingen bemærket. At det er blikstille, skønt skyerne er helt forrevne af stormvejr, er der heller ikke nogen der har bemærket. Derimod har alle skrevet at enten solen eller horisontlinjen, eller skibet, eller stenene er i det gyldne snit. Det er flot, i betragtning af at ingen af delene er rigtig. Men som før: hold op med billeder, så længe I ikke underviser i det, og ingen elever kan det.

Ingemann: God men svar til en litterær analyse. Hvis eleverne havde rådet over begreber som metator, besjæling og personifikation, ville det have hjulpet.

Isabella Smith: elendig tekst, usammenhængende, overfladisk, uforpligtende, overgeneraliserende og billig. Hvad vi putter ind i eleverne, får vi ud af dem. Pladder ind, pladder ud. Jeres note om Erica Jong har ikke været nok. Eleverne tror at hun er en af den forrige generation. I kunne også skrive hele opgavebesvarelsen i noterne, så kan de evnesvage elever jo bare skrive noten af, så har de skrevet hele stilen.

Doris Lessing: Som tekst god nok til analyseopgave, men det er en falliterklæring

at de skal sidde og analysere en udenlandsk tekst i en dårlig oversættelse til dansk (*kyndige med hensyn til byggeterminaler*). Find dog et stykke dansk litteratur til analyse.

Kurt Trampedach: en fin skulptur, men det der er i hæftet, er ikke en skulptur, men et fotografi af en skulptur. Det er lidt komisk når nogen elever laver dybe tolkninger af at man ikke kan se dem ind i ansigtet. I virkeligheden kan man jo. Og hold op med at bringe billeder, så længe I ikke underviser i dem, og eleverne ikke kan analysere dem!

Opgaveformulieringerne og elevernes forståelse af dem

Opg. 1.

De to tekster passer fint sammen til en opgave. Men hold op med alle de underspørgsmål. Og det er da møveri så det basker, at I i spørgsmålet *Hvordan ser du selv på problemstillingen?* forudsætter at de to forfattere skriver om den samme problemstilling. Hold op med alle de underspørgsmål. Hold også op med sammenligningsopgaver. Opgaven bliver jo for eleverne snarere at finde ud af om Pontoppidan er snegl eller rosenhæk, end at forstå pointen i H.C.Andersens tekst. Jeres rækkefølge af teksterne får flere til at tro at H.C.Andersen faktisk svarer på Pontoppidans tekst. Hold op med de sammenligningsopgaver. Det er den eneste drengopgave i sættet. Det er måske lidt lidt, når der nu er 5 opgaver.

Opg. 2.

God opgave. Lav alle opgaver som denne. Men det forpligter. I må undervise i hvad et 'essay' er. Jeg har betragtet det som noget der trak ned når flere elever har skrevet en lille novelle uden at bruge nogen af citaterne.

Denne opgave er meget sværere end 1, 3 og 4 - og det er godt. Hvis besvarelserne har været fokuserede og veldisponerede har det talt ekstra. De fleste har dog været elendigt fokuserede og disponerede. Der var kun 17 piger og 13 drenge der havde svaret på den i min bunke.

Opg. 3.

Jeg har kun haft 5 pigeopgaver på dette emne. Ingen har turdet. Hold op med alle de underspørgsmål - og det betyder i virkeligheden: hold op med sammenligningsopgaver. Jeg synes det er et bondefangerspørgsmål at spørge: *På hvilke måder er de karakteristiske for deres tid?* Lundbys maleri er ikke i motivvalg, men måske i teknik, karakteristisk for sin tid. Og den gang litteraturhistorisk paratviden vi får om romantisme, er det rene vås i forhold til billedet. Og hold så op med billeder! I underviser jo ikke i det, og eleverne ved ikke noget om det.

Opg. 4.

Elendig tekst, misbrugte billeder. Hold op med underspørgsmål. Hold op med billeder! *Og med hensyn til min personlige mening, vil jeg sige at det kommer helt an på en selv.* Det er ikke kun en enkelt der skriver sådan til fagkonsulenten, det er 4 ud af 10. Alle idioterne har valgt dette emne, og resultatet er i 19 ud af 20 tilfælde fuldstændig ubrugeligt nonsens.

Opg. 5.

God nok opgave, reel og til at forstå. Jeres anvisning om fortælleren er en sænkning af niveauet. Udlad de underspørgsmål. Hvis eleverne ikke selv kan finde på at undersøge fortælleren i en kort novelle, har de fået for lidt ud af deres undervisning. Jeg har kun fået 12 pigeopgaver med dette emne.

Elevernes evne til at formulere sig

Det er en gang elendig prosa der kommer frem i hver eneste stil som ikke har fået 10, 11 eller 13. Hvis eleverne afleverede en 9-opgave til en optagelsesprøve, ville de ikke komme ind. Hovedårsagen til den dårlige formuleringsevne er opgavetypen og opgaveformuleringerne. Og resultatet er en sammenfiltret ubehjælpesom, komisk og dilettantisk flokselkultur.

Hvis jeg skal holde et morsomt, men også lærerigt, foredrag, tager jeg bare 10 linjer af en 8-stil med og læser op af. Folk (der ikke har noget med gymnasiet at gøre) ligger flade af grin. Og så kan jeg fortælle om dansklærernes bigotte kulturnobberi, tankens former, og landets uddannelsesproblemer bagfter.

I sælger alle eleverne ved ikke at lære dem det de skal kunne ude i livet; det I lærer dem, er et sprogligt og gennemæssigt misfoster, som ikke findes andre steder end i dansklærernes beklumrede skolestuer. Det de skal kunne efter skolen, er at skrive referater, rapporter, og redogørelser og argumentationer for præcise sager - ikke al det kulturfims. Når vi skal bedømme om ansøgere fra kvote II skal ind på universitets danskstudium, kunne

vi ikke døømme om at tage hensyn til deres karakterer i dansk stil - den siger intet. Vi beder dem begrunde deres studievalg skriftligt, og så ser vi om de kan skrive.

Afsluttende bemærkninger til den nuværende opgaveform

Når man skal skrive en tekst - ude i den virkelige verden - er der en række færdigheder man skal beherske. Jeg har selv i en artikel, helt uafhængigt af skoleundervisningen, formuleret det således:

Skribentens 10 bud:

1. *Samt stof* så du ikke glemmer noget som du synes er væsentligt til belysning af sagen!
2. *Fokuser* på det du vil i forhold til læserne!
3. *Udvælg stoffet* således at det er nyt og interessant for læserne!
4. *Vælg altid den stærkeste formulering* af forhold og omstændigheder som du ved du kan stå inde for.
5. *Ordn stoffet* systematisk således at det samme ikke omtales to steder.
6. *Bring stoffet i en sammenhængende rækkefølge* så læseren hele tiden i højst 5 afsnit på samme niveau kan forstå det nye i sammenhæng med det gamle.
7. *Brug typografiske tegn* til at gøre niveauerne i indholdet overskuelige! Brug: a) overskrifter, b) afsnit med dobbelt linjeafstand, c) afsnit med enkelt linjeafstand og 3 anslags indrykning, d) punktum, e) kolon og semikolon og f) komma og g) nummerering! Marker parentetisk stof med h) tankestreg, i) kommaer og j) parenteser!
8. *Brug eksempler*, sproglige billeder og også rigtige billeder til at gøre teksten interessant og anskuelig.
9. *Formuler teksten* sprogligt kort og klart, og så den ikke kan misforstås!
10. *Vælg en stil* som signalerer hvordan du vil have det med læserne!

Af disse 10 krav, stiller opgave 4, *Hvor blev lidenskaben af?* (som 50% har skrevet) kun de tre, nemlig 6, 7 og 10. De andre krav stilles ikke til eksaminanden -

alene på grund af opgaveformuleringen.

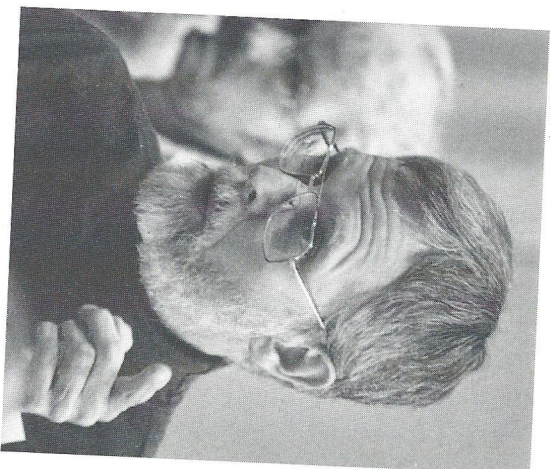
Denne kritik gælder kun opgaverne 1, 4 og til dels 3. Opgave 2 indeholder faktisk en del flere krav af de 10. I opgave 2 skal eleverne nemlig kunne: 1 samle stof, 2 fokusere og lave overskrift, 3 udvælge (om ikke det nye, så dog det interessante), 4 vælge den stærkeste formulering, 5 ordne stoffet og 8 bruge eksempler og billeder.

1/3 af eleverne kunne overhovedet ikke honorere disse krav, men så sagde I jo også til censurnødet, at hvis de havde misforstået emnet og ville kommentere alle citaterne (og hvis eleverne citerer citaterne i deres fulde udstækning, og angiver forfatterens fødselsår for hver, behøver de kun stor skrift og 3 linjer om hvert citat for at nå op over de 3 1/2 acceptable sider), så måtte vi ikke slå for hårdt ned på det. Med andre ord: hvis eleverne ikke kan honorere de almindelige krav til skrivefærdighed, skal det ikke regnes dem til last, for det er ikke det opgaven handler om.

Moralen kan så være (og her har jeg accepteret 5 timer i en gymnastiksal med tissevagt, selv om det er åndssvagt!):

a. Lav nogle opgaver som opgave 2! Giv dem et hæfte med en række tekster om samme emnekræds og af høj kvalitet (og ikke noget bræk som Isabella Smith), bed eleverne besvare en af to præcise opgaver (som i gamle dage), og skriv at eleverne kan inddrage tekster eller dele af tekster efter behag. Giv ikke eleverne overskriften. Stil ikke nogen hjælpe-spørgsmål. Men krav at eleverne argumenterer for et synspunkt.

b. Lav flere opgaver som alle skal

Hold op!

besvares af hver eksaminand. Prøv at se på hvordan de gør på journalisthøjskolen; jeg sendte jer deres opgavesæt sidste år; nu må I selv skaffe det i år. En opgave kunne være: Lav et referat på 100 ord af den og den tekst. Det er noget som langt de fleste af dem der besvarer opgave 1 og 4, alligevel gør.

Og de fleste er meget dårlige til det. De kan overhovedet ikke skelne mellem hvad der er væsentligt og uvæsentligt; de kan overhovedet ikke skelne mellem hvad der er Isabellas Smiths holdning, hvad der er Erica Jongs holdning, og hvad der er deres egen holdning; de kan overhovedet ikke skelne mellem indirekte tale og drækket direkte tale i deres eget referat af en tekst. Folk der ikke kan den slags, kan ikke blive ansat på et postkontor. Tag dog og lær dem at lave noget så simpelt som et

referat der ikke fylder mere end et bestemt antal ord af en forelagt tekst. Og eksaminer så i det. Det er en reel opgave.

Og kom så ikke og sig at det bør de have lært i folkeskolen. Det hjælper jo ikke de arme elever. De kan ikke blive til noget i verden, hvis de ikke kan skrive et simpelt referat. Lær dem det dog!

c. Stil gerne opgaver i litterær analyse af en tekst. Det indebærer både en tolkning og en vurdering af teksten som tekst. Det er en reel opgave hvor de skal argumentere for deres synspunkter; det er ikke gratis at have et synspunkt på tolkningen eller kvaliteten af en tekst, og argumenter kan være fejlagtige eller endog forkerte, og et synspunkt er kun overbevisende hvis der er argumenteret for det, og kun relevant hvis det er stærkt formuleret.

d. Få dem alle til at skrive på computer. Det er helt vidunderligt at man ikke skal bruge en del af sin rettid på bare at dechiffrere hvad de skriver. Det giver - mærkeligt nok, når de trods alt har stavekontrol - flere registrerede formelle fejl. Nu kan man jo se dem alle sammen. Det er mere retfærdigt. Lad alle skrive på computer nu!

Appendiks

Stilestiltrækkenes top 15

Jeg har lavet en større artikel om stilestiltræk, dvs. stilistiske træk som er karakteristiske for danske stile. Den opstiller præcise definitioner med eksempler på 52 forskellige stiltræk lige fra stavfejl til logiske fejlslutninger og stilbrud. Artiklen om stilestiltræk udkommer som et

sernummer af tidsskriftet SPRÅU, Sprogvidenskabelige arbejdsrapporter fra Aarhus Universitet i efteråret 1995. (Tidsskriftet kan bestilles på Lingvistisk Institut, Aarhus Universitet, 8000 Århus C, tlf 89421111.)

Her er en liste over 15 af de hyppigst forekommende træk i de danske studenterksamensstile:

fejl i faste forbindelser, fx Hans ironi til at sætte spørgsmålstegn ved alt.

parallelisering, sideordning af to ord eller led som ikke er parallelle, dvs. ikke på samme syntaktiske eller semantiske niveau, fx ...hans fysiske situation som han løser og bringer ham sikkert tilbage

konjunktional (ofte idet og hvilket) der ikke svarer til det semantiske forhold mellem sætningerne, fx Han kom ikke, idet han var syg, hvilket overgredte ham

gal ord, ordet ligner, men betyder ikke det samme som det der passer i sammenhængen, fx ...hans grænser til det tolerancemæssige ...

vag abstraktion, abstrakte men udefinerede ord, som ikke beskriver, fx et personligt billede på en fremmedgjorthed der kan tolkes ind i flere diskurser:

rollefordobling, sætning der angiver samme enhed i to forskellige, uforenelige roller, fx som venlig læser er sætningen alligevel forståelig.

prædikatsglidning (= enallage), et prædi-

kat er gledet fra sit rigtige nominal til et andet nominal i sætningen, fx Spørgsmålet er fuldstændig individuelt.

perspektivforskydning, beskrivelse af en situationen fra et andet perspektiv end det der bruges i konteksten, fx Hun har mistet sin tilgængelighed til naturen.

gentagelse, meddelelse der slet ikke er informativ, fx Grunden til at jeg mener dette, skyldes hans kone.

plathed, ikke informativ, indholdsløs og tautologisk formulering, fx Hvis forholdet kunne blive bedre, er det jo kun godt.

svag formulering, ikke hele sandheden så kortfattet formuleret som muligt, fx: Hun vedder på at man i fremtiden vil se anderledes på kærligheden.

irrelevant oplysning, ikke nødvendig for forståelsen af en senere konklusion i modtagernes interesse, fx ...På fotografet ses en pæn ung mand som befinder sig i liggende stilling

dårlig disposition, manglende, unødvendig eller skæv afsnitinddeling, fx 'De lange for sig og de røde for sig'.

flasket, misbrug af kliche, ved forvanskning, brug i en gal sammenhæng eller katakres: Som man kan se tidens tand i spejlet...

stilbrud, ord der stilistisk afviger fra den øvrige tekst, fx Må jeg bede Dem være så venlig at skride ad helvede til.

